

توسعه و مناقشات پارادایمی جدید (جلد اول)

مصطفی ازکیا
حسین دانش‌مهر
رشید احمد رش

سرشناسه	: ازکیا، مصطفی، ۱۳۳۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: توسعه و مناقشات پارادایمی جدید (جلد اول) / مصطفی ازکیا، حسین دانش مهر، رشید احمدرش
مشخصات نشر	: تهران، شرکت انتشارات کیهان، ۱۳۹۱
مشخصات ظاهری	: ۴۶۴ ص.:
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۴۵۸-۲۹۷-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: رشد اقتصادی
موضوع	: رشد اقتصادی - جنبه‌های سیاسی
شناسه افزوده	: دانش مهر، حسین ۱۳۶۳ -
شناسه افزوده	: احمدرش، رشید ۱۳۵۴ -
شناسه افزوده	: شرکت انتشارات کیهان
رده‌بندی کنگره	: HD ۷۵ / الف ۴ ت ۹ ۱۳۹۱
رده‌بندی دیویی	: ۳۸۱/۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۱۰۳۱۵۹

ISBN: 978-964-458-297-4

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۵۸-۲۹۷-۴

نام کتاب:	توسعه و مناقشات پارادایمی جدید (جلد اول)
مؤلف:	مصطفی ازکیا، حسین دانش مهر، رشید احمدرش
ناشر:	شرکت انتشارات کیهان
نوبت چاپ:	اول - خرداد ۱۳۹۲
تیراژ:	۲۲۰۰ نسخه
قطع:	وزیری
تعداد صفحات:	۴۶۴ صفحه
قیمت:	۱۵۰۰۰ تومان

حق چاپ برای شرکت انتشارات کیهان محفوظ است
تهران - خیابان فردوسی - کوچه شهید شاهچراغی، مؤسسه کیهان

تلفن پخش ۳۳۱۱۰۲۰۱

پست الکترونیک: entesharat@Kayhannews.ir

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱۱
فصل اول. تحولات پارادایمی در گفتمان توسعه	۱۵
مقدمه	۱۵
تحولات پارادایمی در گذر زمان	۱۷
نظریه‌های کلاسیک توسعه	۲۶
مکاتب عمده توسعه	۳۱
۱- مکتب نوسازی	۳۱
۱-۱- مکتب نوسازی کلاسیک	۳۲
۱-۲- مکتب نوسازی جدید	۳۶
۲- مکتب اکلا	۳۸
۳- مکتب وابستگی	۴۲
۳-۱- وابستگی کلاسیک	۴۴
۳-۲- وابستگی جدید	۴۵
۴- مکتب نظام جهانی	۴۶
نظریه‌های نئولیبرالی در توسعه	۴۷
ساختارگرایی و توسعه	۵۰
نئومارکسیسم و توسعه	۵۴
مدل سوسیالیستی توسعه	۵۵
محیط زیست و نظریه توسعه	۵۶
نتیجه‌گیری	۶۴

فصل دوم. فوردیسم، پست فوردیسم و توسعه ۶۷

۶۷	مقدمه.....
۶۸	جامعه‌شناسی صنعتی از دید سنتی (تیلوریسم).....
۷۱	تیلوریسم و ارتباط آن با ادبیات توسعه.....
۷۲	گذار از تیلوریسم به فوردیسم.....
۷۲	تاریخچه فوردیسم.....
۷۴	بنیان‌های نظری فوردیسم.....
۷۸	فلسفه فوردیسم.....
۸۲	ویژگیهای فوردیسم.....
۸۴	فوردیسم در ایالات متحده.....
۸۵	فوردیسم در ایتالیا.....
۸۶	فوردیسم در آلمان.....
۸۷	فوردیسم در ژاپن.....
۸۹	اثرات فوردیسم در کشورهای توسعه نیافته.....
۹۰	نتایج منتج از فوردیسم.....
۹۴	رابطه فوردیسم با اقتصاد.....
۹۶	رابطه فوردیسم با علوم اجتماعی.....
۱۰۱	تاریخچه فوردیسم در ایران.....
۱۰۲	اثرات و پیامدهای فوردیسم در ایران.....
۱۰۴	بحران فوردیسم.....
۱۰۶	نقد تفکر فوردیسمی.....
۱۰۸	گذر از فوردیسم به پست فوردیسم.....
۱۰۹	پست فوردیسم.....
۱۱۰	تاریخچه پست فوردیسم.....
۱۱۱	بنیان نظری پست فوردیسم.....
۱۱۵	فلسفه پست فوردیسم.....

۱۱۷	پست‌فوردیسم در ایتالیا
۱۱۹	پست‌فوردیسم در ژاپن
۱۲۱	پست‌فوردیسم در آلمان
۱۲۳	نتایج منتج از پست‌فوردیسم
۱۲۶	ارتباط پست‌فوردیسم با اقتصاد
۱۲۷	ارتباط پست‌فوردیسم با علوم اجتماعی و توسعه
۱۳۴	شباهت‌ها و تفاوت‌های فوردیسم و پست‌فوردیسم
۱۳۸	انتقاد به تفکر پست‌فوردیسم
۱۳۹	نتیجه‌گیری

فصل سوم. ساختارگرایی و توسعه ۱۴۳

۱۴۳	مقدمه
۱۴۵	ساختارگرایی و توسعه
۱۵۲	مکتب اکلا
۱۵۷	رائول پریش
۱۶۵	سلسو فورتادو
۱۷۲	هانس سینگر
۱۷۹	دادلی سیرز
۱۸۵	گونار میردال
۱۹۱	روش‌شناسی میردال
۱۹۴	انتقادهای وارده بر ساختارگرایی

فصل چهارم. پسا ساختارگرایی و توسعه ۱۹۹

۱۹۹	مقدمه
۲۰۰	پسا ساختارگرایی
۲۰۲	گذار از ساختارگرایی به پسا ساختارگرایی
۲۰۵	ویژگی‌های پسا ساختارگرایی

۲۱۴.....	پساساختارگرایی و روش.....
۲۱۸.....	رویکرد پاساختارگرایانه به توسعه.....
۲۲۳.....	گفتمان و چالش قدرت.....
۲۲۸.....	گفتمان توسعه.....
۲۳۶.....	نقد تفکر پاساختارگرا.....

فصل پنجم. استعمارگرایی، پاساستعمارگرایی و توسعه..... ۲۴۹

۲۴۹.....	مقدمه.....
۲۵۲.....	۱ - تعریف مفاهیم (استعمارگرایی، امپریالیسم و پاساستعمارگرایی).....
۲۵۲.....	۱ - ۱ - استعمارگرایی.....
۲۵۹.....	۲ - ۱ - امپریالیسم.....
۲۶۶.....	۳ - ۱ - پاساستعمارگرایی.....
۲۷۱.....	۲ - خاستگاه‌ها، ریشه‌ها و جوهر پاساستعمارگرایی.....
۲۷۸.....	۳ - محتوای پاساستعمارگرایی.....
۲۷۹.....	۱ - ۳ - شرق شناسی.....
۲۸۷.....	۲ - ۳ - کشف و نقد هژمونی فرهنگی به مثابه شکلی جدید از استعمار.....
۲۹۲.....	ویژگی‌های پاساستعمارگرایی.....
۲۹۷.....	پاساستعمارگرایی و رابطه آن با مطالعات توسعه.....
۳۰۸.....	نتیجه‌گیری.....

فصل ششم. پاساستعمار و نقد استراتژیهای توسعه..... ۳۱۱

۳۱۱.....	مقدمه.....
۳۱۶.....	نظریه پاساستعمار.....
۳۲۴.....	ماهیت بازنمایی جهان سوم در نظریه‌های توسعه.....
۳۲۴.....	چه کسی بازنمایی می‌کند؟.....
۳۲۹.....	چرا بازنمایی می‌کند؟.....
۳۳۳.....	چه کسی را بازنمایی می‌کنند؟.....
۳۳۶.....	نقد پاساستعماری نظریه وابستگی.....

۳۴۰	شرق‌شناسی وابستگی
۳۴۳	عاملیت و سلطه
۳۴۷	نقد پسااستعماری سیاست‌ها و استراتژی‌های مرسوم توسعه
۳۴۸	استراتژی نیازهای اساسی
۳۵۴	استراتژی تعدیل ساختاری
۳۶۵	استراتژی حکمرانی خوب
۳۷۶	استراتژی حقوق بشر
۳۸۳	نتیجه‌گیری

فصل هفتم. پساتوسعه گرایی (ظاهر گفتمان نوین توسعه)..... ۳۸۷

۳۸۷	مقدمه
۳۹۰	گذار از توسعه به پساتوسعه
۳۹۷	ریشه‌های پسا ساختاری و فوکویی نظریه پساتوسعه
۴۰۶	ظهور ایده پساتوسعه
۴۰۹	اصول و ویژگی‌های پساتوسعه
۴۱۴	متفکران پساتوسعه
۴۱۷	اسکوبار
۴۲۲	مجید رهنما
۴۲۸	نقد و بررسی نظریه پساتوسعه

منابع فارسی ۴۳۹

منابع انگلیسی ۴۴۹

پیشگفتار

در دنیای امروز، توسعه یکی از فراگیرترین موضوعات جوامع بشری در راستای ارتقای کیفیت زندگی و رفاه انسان‌ها، خصوصاً در میان کشورهای در حال توسعه است. بخشی از این مسئله ناشی از ضرورت اجتناب‌ناپذیر رشد و پیشرفت و تلاش در راستای گام برداشتن از قافله روندهای جهانی است و بخش دیگر آن ناشی از موضوعات مشترک مانند؛ توجه به فقر، مناطق حاشیه‌ای، محیط‌زیست، جنسیت و ... می‌باشد که طیف وسیعی از مردم را درگیر و متأثر می‌سازند.

توسعه در طول تاریخ خود، یعنی از نیمه دوم قرن بیستم تا به امروز (قرن بیست و یکم)، بعنوان یک دانش کاربردی با تحولات شگرفی مواجه شده است. از یکسو توسعه طی نیمه دوم قرن بیستم بیشتر به مثابه یک مفهوم اهدایی تلقی می‌شد و تحت تأثیر مکاتب نوسازی و مدرنیته بود، برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته در این حوزه بیشتر تحت تأثیر مباحث صرف علمی (خردگرای، اثبات-گرایی و ...) بود. در حالی که در اواخر قرن بیستم و اوایل سده حاضر، پارادایم توسعه با رویکردهای نرم‌تر روی خوش نشان داد و برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته در این حوزه متأثر از مفاهیم و نظریه‌های اجتماعی، سیاسی و کیفی (نسبیت‌گرایی، تأویل‌پذیری، دموکراسی و ...) می‌باشد. لذا جامعه بشری تحت

تأثیر گذار از رویکرد سخت توسعه به رویکرد نرم و انسان‌محور آن با تجدید نظر در باورها و اهداف خود مواجه گشت و گرایش‌های نوینی در عرصه توسعه و توسعه‌نیافتگی پدیدار گشته‌اند.

یکی از این گرایش‌های نوین که از اوایل قرن بیست و یکم (۲۰۰۰) به بعد مطرح و بشدت در حال نشو و نماست، توجه ویژه به نظریه‌های کیفی توسعه، در قالب مفاهیمی مانند؛ پسامدرنیسم، پسا ساختارگرایی، پسا فوردیسم، پسا استعمارگرایی و پسا توسعه می‌باشد. مفهوم "پسا" به معنای "تجدید نظر" و "تجدید حیات" می‌باشد. این کتاب بر آنست تا نشان دهد که در قرن حاضر مفهوم توسعه با تجدید نظر در باورهای بنیادین خود مواجه گشته است و الگوی غربی و صرفاً عقلانی آن توانسته است به وعده‌های اصلی آن (کاهش فقر و بیکاری، بهبود آموزش و بهداشت، تغییر ساختار حقوقی و جنسیتی، دستیابی به آزادی‌ها و ...) پاسخ دهد. در بسیاری از موارد هم، توسعه خصوصاً در کشورهای در حال توسعه باعث تشدید شکاف در اهداف و باورهای متسبب به خود شده است. از این منظر است که امروزه واقعیت توسعه بعنوان یک امر اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و زیست‌محیطی در معرض چالش قرار گرفته است و گفتمان‌هایی شکل گرفته است که کاستی‌هایی این مفهوم را در سطوح مختلف بازنمایی نموده است. در همین راستا اندیشمندان جهان سوم و گاه غرب، مانند آرتور اسکوبار، هومی بابا، آلبرت ممی، ادوارد سعید، آرام ضیایی، مجید رهنما، رابرت چمبرز، گونار میردال، دادلی سیرز و ... توسعه را به مثابه مروارید غلteni از جهان توسعه یافته به جهان در حال توسعه تصور کرده‌اند، که این مروارید غلتن اتفاقاً با توجه به شکست بسیاری از طرح‌های توسعه‌ای و پیروی از الگوی از بالا به پایین و عدم دستیابی به ایده‌آل‌های خود، به مبدأ و مقصد آن پس زده شده است.

کتاب توسعه و مناقشات پارادیمی جدید بر همین مبنا نگاشته شده است. این کتاب متشکل از هفت فصل است.

در فصل اول به توسعه در گذر زمان اشاره شده است و تحولات پارادیمی آن در قالب سه مکتب عمده نوسازی، وابستگی و نظام جهانی با مشتقات آن‌ها آورده شده است. در فصل دوم از فوردیسم بعنوان نماد توسعه صنعتی یاد شده است و به تجارب چندین کشور در این زمینه اشاره شده است. سپس ضمن نقد این تفکر و کاستی‌های آن در راستای اهداف اولیه توسعه، ظهور پست فوردیسم بعنوان نماد کاهش نابرابری در حوزه‌های اشتغال و درآمد مورد بررسی قرار گرفته است. فصل سوم کتاب به ساختارگرایی و نمایندگان شاخص آن در زمینه توسعه مانند؛ پریش، فورتادو، سیگر، ایردال و سیرز اختصاص پیدا کرده است و انتقادات وارده بر این مکتب مطرح گردیده است. در فصل چهارم تأکید عمده روی پساستعمارگرایی به مثابه یک نهضت فکری است و گفتمان توسعه در قالب این مکتب مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. در فصل پنجم استعمارگرایی و پساستعمارگرایی و رابطه آن‌ها با مطالعات توسعه آورده شده است. در همین فصل به آرای ادوارد سعید در باب بازنمایی جهان سوم از دیدگاه غربی‌ها توجه شده است و به کشف و نقد هژمونی فرهنگی به مثابه شکلی جدید از استعمار اشاره شده است. فصل ششم در ادامه فصل پنجم، به نقد استراتژی‌های توسعه از منظر پساستعمارگرایی می‌پردازد. این فصل ضمن اینکه به بازنمایی جهان سوم در نظریه‌های توسعه توجه نموده است، نقد پساستعماری سیاست‌ها و استراتژی‌های مرسوم توسعه را نیز در دستور کار خود قرار داده است. در راستای تکمیل فصول قبلی، فصل آخر کتاب به ظهور گفتمان نوین در توسعه یعنی

پساتوسعه‌گرایی، اختصاص یافته است و به اختصار آراء دو متفکر برجسته آن، اسکوبار و رهنما آورده شده است.

امید است کتاب حاضر مورد استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته‌های جامعه‌شناسی، برنامه‌ریزی اجتماعی، جامعه‌شناسی توسعه و همه کسانی که به مباحث توسعه و توسعه اجتماعی علاقمندند، قرار گیرد. وظیفه خود می‌دانیم، جهت رفع کاستی‌های این اثر انتقادات و پیشنهادات خوانندگان محترم را با حسن نیت پذیرا باشیم.

از مدیر و دست‌اندرکاران محترم شرکت انتشارات کیهان که مسئولیت انتشار این کتاب را برعهده گرفتند، کمال تشکر و قدردانی را داریم.

گروه مؤلفین